INTERNATIONAL JOURNAL OF SCIENTIFIC RESEARCHERS
ISSN: 3030-332X Impact factor: 9,493 Volume 17, issue 1, Aprel 2026
https://wordlyknowledge.uz/index.php/IJSR worldly knowledge
Index: google scholar, research gate, research bib, zenodo, open aire.
https://scholar.google.com/scholar?hl=ru&as_sdt=0%2C5&q=wosjournals.com&btnG
https://www.researchgate.net/profile/Worldly-Knowledge
https://journalseeker.researchbib.com/view/issn/3030-332X

XIZMATLAR SOHASIDA YASHIL MOLIYALASHTIRISH INSTRUMENTLARINI SOLIQQA TORTISHNING HUQUQIY ASOSLARI

Haqnazarova Yulduz Juraqulovna
Samarqand iqtisodiyot va servis instituti
“Investitsiyalar va innovatsiyalar” kafedrasi assistenti
khaknazarovayulduz12091993@gmail.com
Shodiyev Demir Raxmon o‘g‘li
Samarqand iqtisodiyot va servis instituti talabasi

Annotatsiya

Mazkur ilmiy maqolada xizmatlar sohasida yashil moliyalashtirish instrumentlarini soliqqa tortishning huquqiy asoslari nazariy va amaliy jihatdan tahlil qilingan. Tadqiqotda barqaror rivojlanish konsepsiyasi, ekologik iqtisodiyot va institutsional yondashuvlar asosida yashil moliyalashtirishning mohiyati ochib berilgan. O‘zbekiston Respublikasida amaldagi soliq siyosati va normativ-huquqiy baza asosida yashil investitsiyalarni rag‘batlantirish mexanizmlari ko‘rib chiqilgan.

Kalit so‘zlar

yashil moliyalashtirish, xizmatlar sohasi, soliqqa tortish, soliq imtiyozlari, ekologik iqtisodiyot, barqaror rivojlanish, yashil investitsiyalar, huquqiy asoslar.

Аннотация

В данной научной статье исследуются правовые основы налогообложения инструментов зеленого финансирования в сфере услуг с теоретической и практической точек зрения. В работе раскрыта сущность зеленого финансирования на основе концепции устойчивого развития, экологической экономики и институционального подхода. Проанализированы механизмы стимулирования зеленых инвестиций в Республике Узбекистан на основе действующей налоговой политики и нормативно-правовой базы.

Ключевые слова

зеленое финансирование, сфера услуг, налогообложение, налоговые льготы, экологическая экономика, устойчивое развитие, зеленые инвестиции, правовые основы.

Abstract

This scientific article examines the legal framework for the taxation of green financing instruments in the service sector from both theoretical and practical perspectives. The study reveals the essence of green finance based on the concepts of sustainable development, ecological economics, and institutional approaches. The mechanisms for stimulating green investments in the Republic of Uzbekistan are analyzed within the context of the current tax policy and regulatory framework.

Keywords

green finance, service sector, taxation, tax incentives, ecological economics, sustainable development, green investments, legal framework

INTERNATIONAL JOURNAL OF SCIENTIFIC RESEARCHERS
ISSN: 3030-332X Impact factor: 9,493 Volume 17, issue 1, Aprel 2026
https://wordlyknowledge.uz/index.php/IJSR worldly knowledge
Index: google scholar, research gate, research bib, zenodo, open aire.
https://scholar.google.com/scholar?hl=ru&as_sdt=0%2C5&q=wosjournals.com&btnG
https://www.researchgate.net/profile/Worldly-Knowledge
https://journalseeker.researchbib.com/view/issn/3030-332X

KIRISH

So‘nggi yillarda global iqtisodiyotda ekologik barqarorlikni ta’minlash masalasi ustuvor yo‘nalishlardan biriga aylandi. Iqlim o‘zgarishi, tabiiy resurslarning kamayib borishi va atrof-muhit ifloslanishining ortishi davlatlarni iqtisodiy siyosatni qayta ko‘rib chiqishga undamoqda. Ayniqsa, xizmatlar sohasi iqtisodiyotning eng tez rivojlanayotgan segmentlaridan biri sifatida ekologik omillar bilan chambarchas bog‘liq bo‘lib, bu sohada “yashil moliyalashtirish” instrumentlaridan foydalanish dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Yashil moliyalashtirish – bu ekologik toza texnologiyalarni joriy etish, energiya samaradorligini oshirish, chiqindilarni kamaytirish va barqaror rivojlanishni qo‘llab-quvvatlashga yo‘naltirilgan moliyaviy mexanizmlar tizimidir.

O‘zbekiston iqtisodiyotida xizmatlar sohasi yalpi ichki mahsulotning muhim qismini tashkil etadi. So‘nggi uch yil ichida xizmatlar ulushi barqaror ravishda oshib, iqtisodiy o‘sishning asosiy drayverlaridan biriga aylangan. Shu bilan birga, ushbu sohada ekologik standartlarni joriy etish, yashil investitsiyalarni jalb qilish va ularni samarali soliqqa tortish tizimini shakllantirish zarurati ortib bormoqda. Yashil moliyalashtirish instrumentlarini soliqqa tortishning huquqiy asoslari bu jarayonda muhim o‘rin tutadi, chunki soliqlar orqali davlat iqtisodiy subyektlarning xulq-atvorini tartibga soladi va ekologik faoliyatni rag‘batlantiradi.

1-jadval

Xizmatlar sohasida yashil moliyalashtirish instrumentlari rivojlanishining asosiy statistik ko‘rsatkichlari (2023–2025 yillar)

№	Ko‘rsatkichlar	2023-yil	2024-yil	2025-yil	O‘sish tendensiyasi
1	Xizmatlar sohasining YAIMdagi ulushi (%)	41%	43%	45 %+	Barqaror o‘sish
2	Yashil kreditlar umumiy hajmi (trln so‘m)	8	12	17	Keskin o‘sish
3	Yashil kreditlarning xizmatlar sohasidagi ulushi (%)	30%	32%	35%	O‘sish
4	Xizmatlar sohasida yashil investitsiyalar o‘sishi (%)	20%	23%	25%	Ijobiy dinamika
5	Energiya iste’molining kamayishi (%)	12%	15%	18%	Samaradorlik oshgan
6	Chiqindilar hajmining kamayishi (%)	10%	12%	15%	Ekologik yaxshilanish
7	Yashil texnologiyalar joriy etilgan korxonalar ulushi (%)	18%	24%	30%	Faollik oshgan

Mazkur ilmiy maqolada xizmatlar sohasida yashil moliyalashtirish instrumentlarini soliqqa tortishning nazariy asoslari, O‘zbekiston qonunchiligidagi o‘rni, so‘nggi yillardagi

statistik ko‘rsatkichlar hamda mavjud muammolar tahlil qilinadi. Shuningdek, milliy iqtisodiy adabiyotlar va normativ-huquqiy hujjatlar asosida ushbu yo‘nalishni takomillashtirish bo‘yicha ilmiy xulosalar shakllantiriladi.

ASOSIY QISM

Yashil moliyalashtirish instrumentlari xizmatlar sohasida barqaror iqtisodiy o‘sishni ta’minlashning muhim omiliga aylanib bormoqda. Nazariy jihatdan ushbu instrumentlar barqaror rivojlanish paradigmasi, institutsional iqtisodiyot va ekologik iqtisodiyot yondashuvlari asosida shakllanadi. Ularning mohiyati shundaki, moliyaviy resurslar ekologik zararlarni kamaytirish, energiya samaradorligini oshirish va resurslardan oqilona foydalanishga yo‘naltiriladi. Xizmatlar sohasida bu jarayon ayniqsa dolzarb bo‘lib, chunki ushbu sektor energiya iste’moli, transport oqimlari va infratuzilmaviy yuklama orqali ekologik tizimlarga sezilarli ta’sir ko‘rsatadi.

So‘nggi uch yillik statistik tahlillar O‘zbekiston iqtisodiyotida xizmatlar sektorining barqaror o‘sishini ko‘rsatadi. Davlat statistika organlari ma’lumotlariga ko‘ra, 2023-yilda xizmatlar sohasining yalpi ichki mahsulotdagi ulushi qariyb 41 %ni tashkil etgan bo‘lsa, 2024-yilda 43 %ga, 2025-yil yakuniga kelib esa 45 %dan ortiq ko‘rsatkichga yetgan. Ushbu o‘sish xizmatlar sektorining iqtisodiyotdagi yetakchi rolini mustahkamlab, ayni paytda ekologik yuklamaning ham ortishiga olib kelmoqda. Shu sababli yashil moliyalashtirish instrumentlarining joriy etilishi va ularni samarali soliqqa tortish tizimini shakllantirish zarurati kuchaymoqda.

Yashil moliyalashtirish instrumentlari tarkibida xizmatlar sohasida eng ko‘p qo‘llanilayotgan yo‘nalishlar yashil kreditlar, energiya samaradorligini oshirishga qaratilgan investitsiya loyihalari va ekologik infratuzilmani rivojlantirishga yo‘naltirilgan davlat subsidiyalaridan iborat. Markaziy bank ma’lumotlariga ko‘ra, 2023-yilda tijorat banklari tomonidan ajratilgan yashil kreditlar hajmi taxminan 8 trillion so‘mni tashkil etgan bo‘lsa, 2024-yilda bu ko‘rsatkich 12 trillion so‘mga, 2025-yilda esa 17 trillion so‘mga yaqinlashgan. Ushbu kreditlarning qariyb 30–35 %i aynan xizmatlar sektoriga to‘g‘ri kelmoqda. Bu esa xizmatlar sohasida yashil transformatsiya jarayonlari jadallashayotganidan dalolat beradi.

Soliqqa tortishning huquqiy mexanizmlari ushbu jarayonning muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. O‘zbekiston Respublikasining amaldagi soliq qonunchiligida ekologik loyihalarni rag‘batlantirishga qaratilgan bir qator normalar mavjud. Xususan, energiya tejovchi texnologiyalarni joriy etgan korxonalar uchun amortizatsiya ajratmalarining tezlashtirilgan tartibi, ayrim hollarda foyda solig‘i bazasini kamaytirish imkoniyatlari va bojxona imtiyozlari joriy etilgan. Bu kabi choralar xizmatlar sektoridagi korxonalarni yashil investitsiyalarga faolroq jalb etishga xizmat qilmoqda. Soliq imtiyozlari qo‘llanilgan korxonalarda energiya iste’moli o‘rtacha 12–18 %ga kamaygan, chiqindilar hajmi esa 10–15 %ga qisqargan. Masalan, mehmonxona xo‘jaligida energiya tejovchi yoritish tizimlari va suvni qayta ishlash texnologiyalarini joriy etgan subyektlar o‘z xarajatlarini sezilarli darajada kamaytirishga erishgan. Bu esa yashil moliyalashtirish instrumentlarining iqtisodiy samaradorligini ham tasdiqlaydi.

Nazariy jihatdan soliqqa tortish tizimi ikki asosiy funksiyani bajaradi: fiskal va tartibga soluvchi. Yashil moliyalashtirish kontekstida aynan tartibga soluvchi funksiya ustuvor ahamiyatga ega bo‘ladi. Pigou solig‘i konsepsiyasiga muvofiq, ekologik zarar yetkazuvchi faoliyatlarga yuqori soliq stavkalari qo‘llanilishi, ekologik toza faoliyat esa soliq imtiyozlari orqali rag‘batlantirilishi lozim. O‘zbekiston amaliyotida ushbu yondashuv qisman joriy etilgan bo‘lsa-da, uning xizmatlar sektoriga to‘liq integratsiyasi hali yakunlanmagan. Shuningdek, xalqaro tajriba bilan solishtirilganda, O‘zbekistonda yashil moliyalashtirish instrumentlarini

soliqqa tortish mexanizmlarida institutsional bo‘shliqlar mavjudligi kuzatiladi. Masalan, yashil obligatsiyalar bozori hali to‘liq shakllanmagan, bu esa xizmatlar sohasida yirik ekologik loyihalarni moliyalashtirish imkoniyatlarini cheklaydi. So‘nggi yillarda ushbu yo‘nalishda dastlabki qadamlar qo‘yilgan bo‘lib, ayrim banklar va moliyaviy institutlar tomonidan pilot loyihalar amalga oshirilmoqda.

2023-2025-yillar davomida xizmatlar sohasida yashil investitsiyalar hajmi o‘rtacha 20–25 %ga o‘sib borgan. Ayniqsa, turizm va transport xizmatlarida bu o‘sish sezilarli bo‘lib, ekologik toza transport vositalariga o‘tish va “yashil turizm” konsepsiyasini joriy etish orqali amalga oshirilmoqda. Shu bilan birga, logistika sohasida energiya samaradorligini oshirishga qaratilgan innovatsion texnologiyalar joriy etilmoqda. Yashil moliyalashtirish instrumentlarini aniqlash va ularni tasniflashda yagona metodologiyaning yo‘qligi amaliyotda qiyinchiliklar tug‘dirmoqda. Bundan tashqari, soliq imtiyozlarining samaradorligini baholash mexanizmlari yetarli darajada rivojlanmagan. Bu esa ayrim hollarda imtiyozlardan maqsadsiz foydalanish holatlariga olib kelishi mumkin.

Shu nuqtai nazardan, xizmatlar sohasida yashil moliyalashtirishni soliqqa tortish tizimini takomillashtirish quyidagi ilmiy asoslangan yo‘nalishlarda amalga oshirilishi maqsadga muvofiq: birinchidan, yashil moliyaviy instrumentlar uchun aniq huquqiy ta’rif va tasniflarni ishlab chiqish; ikkinchidan, soliq imtiyozlarini differensial yondashuv asosida belgilash; uchinchidan, ekologik samaradorlikni baholashning zamonaviy indikatorlarini joriy etish; to‘rtinchidan, soliq ma’murchiligini raqamlashtirish orqali monitoring tizimini kuchaytirish.

Umuman olganda, xizmatlar sohasida yashil moliyalashtirish instrumentlarini soliqqa tortish tizimi iqtisodiy va ekologik manfaatlar uyg‘unligini ta’minlashga qaratilgan kompleks mexanizm sifatida shakllanmoqda. So‘nggi uch yillik statistik ma’lumotlar ushbu yo‘nalishda ijobiy tendensiyalar mavjudligini ko‘rsatsa-da, tizimni yanada chuqurlashtirish va institutsional jihatdan mustahkamlash zarurati saqlanib qolmoqda.

XULOSA

Xizmatlar sohasida yashil moliyalashtirish instrumentlarini soliqqa tortishning huquqiy asoslari iqtisodiy va ekologik barqarorlikni ta’minlashda muhim ahamiyat kasb etadi. O‘zbekiston Respublikasida ushbu yo‘nalishda muayyan ijobiy natijalarga erishilgan bo‘lsa-da, tizimni yanada takomillashtirish zarurati saqlanib qolmoqda. Soliq siyosati yashil iqtisodiyotga o‘tishning asosiy vositalaridan biri bo‘lib, u orqali ekologik faoliyatni rag‘batlantirish va atrof-muhitga zarar yetkazuvchi faoliyatni cheklash mumkin. Shu bois, yashil moliyalashtirish instrumentlari uchun aniq va shaffof soliqqa tortish mexanizmlarini ishlab chiqish muhim hisoblanadi.

Kelgusida xizmatlar sohasida yashil moliyalashtirishni rivojlantirish uchun quyidagi takliflarni ilgari surish mumkin: yashil moliyaviy instrumentlarni standartlashtirish, soliq imtiyozlarini kengaytirish, ekologik monitoring tizimini kuchaytirish va xalqaro tajribani milliy sharoitga moslashtirish. Ushbu choralar orqali nafaqat iqtisodiy samaradorlikni oshirish, balki ekologik barqarorlikni ta’minlashga ham erishish mumkin. Shunday qilib, yashil moliyalashtirish instrumentlarini soliqqa tortishning huquqiy asoslarini rivojlantirish xizmatlar sohasining barqaror o‘sishini ta’minlashda strategik ahamiyatga ega bo‘lib, u mamlakatning uzoq muddatli iqtisodiy siyosatida ustuvor yo‘nalishlardan biri sifatida qaralishi lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi. (2020). O‘zbekiston Respublikasining Soliq kodeksi. Toshkent.

ISSN: 3030-332X Impact factor: 9,493 Volume 17, issue 1, Aprel 2026
https://wordlyknowledge.uz/index.php/IJSR worldly knowledge
Index: google scholar, research gate, research bib, zenodo, open aire.
https://scholar.google.com/scholar?hl=ru&as_sdt=0%2C5&q=wosjournals.com&btnG
https://www.researchgate.net/profile/Worldly-Knowledge
https://journalseeker.researchbib.com/view/issn/3030-332X

2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti. (2022). 2022–2026-yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida farmon. Toshkent.
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti. (2019). Yashil iqtisodiyotga o‘tish strategiyasini tasdiqlash to‘g‘risida qaror. Toshkent.
4. O‘zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi. (2024). O‘zbekiston iqtisodiyoti bo‘yicha yillik hisobot. Toshkent.
5. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki. (2025). Bank tizimi faoliyati to‘g‘risida yillik hisobot. Toshkent.
6. O‘zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo‘mitasi. (2025). Xizmatlar sohasi rivojlanishi bo‘yicha statistik to‘plam. Toshkent.
7. Shodmonov, Sh. Sh., & G‘afurov, U. V. (2021). Iqtisodiyot nazariyasi. Toshkent: Iqtisodiyot.
8. Karimov, I. A. (2015). Jahon moliyaviy-iqtisodiy inqirozi, O‘zbekiston sharoitida uni bartaraf etishning yo‘llari va choralari. Toshkent: O‘zbekiston.
9. International Monetary Fund. (2024). Climate finance and policy report. Washington, DC.
10. United Nations Environment Programme. (2023). Global trends in sustainable finance. Nairobi.
11. Asian Development Bank. (2024). Green finance in developing Asia. Manila.
12. OECD. (2023). Taxing energy use for sustainable development. Paris.